דחנקתיה אומצא: רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן: [א]אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי ואמרי לה לרב יוסף הלכתא מאי אמר ליה [יא]פוק חזי מאי עמא דבר:

הדרן עלך כיצד מברכין

[ג]**שלשה** [ב]שאכלו כאחת חייבין לזמן אכל [ג]דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר שני והקדש שנפדו [ד]והשמש שאכל כזית [ה]והכותי מזמנין עליו [ו]אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית [ז]והנכרי אין מזמנין עליו [ח]נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן [ט]עד כמה מזמנין [ט]עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה:

גמ' מה"מ אמר רב אסי דאמר קרא [א]גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו רבי אבהו אמר מהכא [ב]כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר רב חנן בר [כ]אבא [י]מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר ר' שמעון בן פזי מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר [ג]משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין תלמוד לומר בקול ומה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי [ל]אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא ימעך הקורא קולו ויקרא: אתמר שנים שאכלו כאחת פליגי רב ורבי יוחנן חד אמר אם רצו לזמן מזמנין וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין תנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן שלשה אין שנים לא התם חובה הכא רשות תא שמע [יא]שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק שלשה אין שנים לא שאני התם דקבעו להו בחובה מעיקרא תא שמע [מ]השמש שהיה משמש על השנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות היה משמש על השלשה הרי זה אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שאני התם דניחא

דניחא

מאי עמא דבר. היאך נוהגים. וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו וכו' לזמן. להזדמן יחד לצרוף ברכה בלשון רבים כגון נברך: **שנטלה תרומתו.** קס"ד (א) תרומת מעשר שלו שעל הלוי להפרים: **מעשר שני שנפדה.** להתירו באכילה חוץ לירושלים ואת פדיונו יעלה לירושלים ויאכל: **והשמש.** ששמש בסעודה ואכל עמהם כזית כדי להצטרף עמהם לזמון. ובכל הני אצטריך לאשמעינן אע"ג דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה כדמפרש ואזיל בגמרא[י]: **עד כמה מזמנין.** כמה יאכל עמהם ויתחייב עמהם בזימון ונפקא מינה להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לברך: **גמ' מה"מ.** דשלשה ראוים לברכת צירוף: **גדלו לה' אתי.** הרי שלשה. וכן אקרא הבו גודל היחיד אומר לשנים: **אינן רשאין ליחלק.** ולברך כל אחד לעצמו דמפקעי לה לתורת זמון: **שלשה אין שנים לא.** ה"פ דמדקתני אין רשאין ליחלק שמע מינה דשלשה מזמנין שנים אין מזמנין ואפילו רצו דאי אמרת שנים נמי אם רצו מזמנין אמאי אין האחד רשאי ליחלק ליזיל הוא ולא מפקעת ברכת זמון בהכי וימנו השנים: **שאני התם דקבעו בחובה מעיקרא.** ואי אזיל הוא מפקעת להו חובה וקמו להו ברשות וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה[יא]: **אוכל עמהם.** אין כאן גאוה דניחא להו דמייתי להו לידי זמון. ואי שנים מזמנין אמאי ניחא להו בלאו דידיה נמי אי בעו מזמני:

דניחא

דחנקתיה אומצא. ודוקא מים שאין לו הנאה כי אם לשתות מים לצמאו והנאה דחנקתיה אומצא אין זה נחשב הנאה אבל שאר משקים שלעולם הגוף נהנה מהן בכל ענין מברך ואפילו חנקתיה אומצא כדאמרינן לעיל (דף לו.) ואע"ג דלרפואה אתי בעי ברוכי ורב עמרם[א] פירש דדוקא לפניו לא בעי ברוכי אבל לאחריו בעי ורבינו משה פירש דלא היא דהואיל ואינו נהנה אפילו לאחריו לא בעי ברכה:

רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'. פירוש לפניו ופוק חזי מאי עמא דבר והנה נהגו העולם לברך לאחריו אבל לא מצינו לפרש דפליגי בלאחריו דתנא קמא סבר דמברך לפניו ולא לאחריו ורבי טרפון סבר אף לאחריו יברך בורא נפשות רבות דאם כן כי פריך לעיל מרב פפא דמברך (ליקשי) [לסייעיה] ממתניה דרבי טרפון שהוא תנא[ב]:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו כאחת. בירושלמי פריך הכא את אמרת אין רשאין ליחלק והכא את אמרת חייבים לזמן ועתה לכאורה אין זה קשה וכן לקמן (דף נ.) פריך תניא חדא זימנא שאין רשאין ליחלק היינו משום דחייבים לזמן ול"נ דהכי פריך הכא את אמרת דאין רשאין ליחלק דמשמע אם גמרו אכילתן יחד אינן רשאין ליחלק אבל האחד רשאי לגמור סעודתו ולברך קודם חברו וחייבין לזמן משמע לחובת זימון עליהם ואינן רשאין לגמור סעודתן זה בלא זה ומשני שמואל כאן בתחלה כאן בסוף איזהו בתחלה ואיזהו בסוף פליגי בה תרי אמוראי חד אמר נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף וחד אמר אכלו כזית זהו בתחלה נתנו דעתם לאכול זהו בסוף ורב אלפס תופס דרך [י]ראשון עיקר וה"פ נתנו דעתם לאכול כלומר שהתחילו ממתלה לאכול ביחד זהו בתחלה או ודאי חובת זימון עליהם אכלו כזית זהו בסוף כלומר אם האחד התחיל קודם חברו בכזית או ודאי אם גמרו סעודתם יחד חייבים לזמן אבל רשאין לגמור זה בלא זה ולברך: **אבל** טבל **אין מזמנין עליו.** תימה דאמר בערכין (דף ד.) הכל מצטרפין לזמון כהנים לוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני לא צריכא אף על גב דכהן אוכל תרומה וישראל חולין אלמא אף על גב דתרומה אסורה לישראל אחרי שהכהן יכול לצרף עם ישראל לאכול בחולין מצטרפין לזמון והכא נמי נהי דחד מנייהו אכל טבל דאין ראוי לאחרים אמאי אינן מזמנין ויש לומר דאכילת טבל לאו שמה אכילה דלא חזיא אף לכהן אבל תרומה לכל הפחות ראויה לכהן האוכלה [י]והוא הדין אם אכלו שלשתן טבל דאין חייבים לזמן כדאמרינן (בב"ק פ"ט דצ"ד) הרי שגזל סאה חטין וטחנה [מ]ואפאה ואכלה ומברך עליהן אינו מברך אלא מנאץ מכאן היה אומר רבינו יהודה דשלשה שאכלו והאחד היה מודר הנאה מן השנים והוא אוכל משלו יכול להצטרף עמהם לזימון דנהי דאינו ראוי לאכול עמו וכן לענין הנזהר מפת של נכרי אבל אם שלשתן מודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין אע"פ שיכולים לשאול על נדרם דהשתא מיהא לא אתשילו: **בקולו** של משה. וא"ת היכי מייתי ראיה ממשה והא צריך לאתויי דמשה היה מתרגם ולא היה מרים קולו יותר מהקב"ה שהיה קורא והוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם ופירש רב אלפס בקולו של משה מסתמא משה בכל כחו היה עונה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה צריך להרים קולו שהרי לא היה מדבר אלא למשה לבד ואפילו הכי היה מגביה קולו כדי שלא יהא קולו של משה המתרגם רם יותר מקולו של הקב"ה שהיה קורא: **אם** רצו לזמן אין מזמנין. פירש"י וכן לענין המוציא ושאר ברכות אין האחד מברך להוציא חברו לגבי הא דאמר אביי נקטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק ולברך כל אחד לעצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף מג.) בעובדא דבר קפרא נתן בר קפרא רשות לאחד לברך ושנים הוו התם ועוד אי הוו שלשה התם לא היו שם אלא פירות וכן נמי אמרינן לקמן (דף נג.) דעל המאור אחד מברך לכולן ע"כ נ"ל דבברכה ראשונה מוציאין זה את זה שנים לכ"ע והטעם הואיל ויושבין לאכול יחד דעתן לצרף ואחד מברך להוציא חברו אבל בברכה של סוף סעודה שמסתלקין זה מזה צריך לברך כל אחד לעצמו ויש מחלקים דיש חלוק בין ברכת המוציא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוציאין זה את זה אבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לשם החמירו[ל]:

שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק. מפרש"י אמאי אין רשאין ליחלק האחד מפני השנים כיון דב' נמי מזמנין ליזיל הוא והא לא מיפקע ברכת זמון תימה דילמא טעמא דאין רשאין ליחלק משום דיפטרו לשלישי מברכת הזמון וגם הוא אין לו להפקיע ממנו ברכת הזמון וי"ל דעיקר פרכתו [ס]סמיך אסיפא דקתני ד' אין רשאין ליחלק אע"ג דאיכא שנים מכאן וב' מכאן והוי כמו וכו' וכה"ג תמצא בהרבה מקומות ותימה א"כ אמאי לא מקשי מן הסיפא בהדיא ע"כ פירש רבינו יהודה[ג] דודאי פריך מרישא וה"ק דליכא למימר דמשום היחיד קאמר דא"כ ה"ל למימר אין היחיד רשאי ליחלק א"נ אין אחד מהם רשאי ליחלק אבל מדקתני אין רשאין ליחלק משמע מכלהו פקע זמון אם נסתלק אחד מהם:

והא

עין משפט נר מצוה

קכב א [מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' א] טוש"ע א"ח סימן רד סעיף ז:
א ב מיי' פ"ה שם הלכה ב סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן קצב סעיף א:
ב ג מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' כ סמג שם:
ג ד טוש"ע א"ח סימן קצט סעיף א:
ד ה טוש"ע שם סעיף ב:
ה ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע א"ח סי' קצו סעיף א:
ו ז מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ו סמג שם טוש"ע א"ח סימן קצט סעיף ד:
ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:
ח ט מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע א"ח סי' קפד סעיף ו וסימן קצו סעיף ד:
ט י מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' יד סמג שם טוש"ע א"ח סימן קכד סעיף יב:
י כ מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ג ופי"ב מהל' תפלה הל' יא טוש"ע א"ח סי' קמה ס"א וטור י"ד סי' רמו:
יא ל מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה י סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קצג סעיף א:
יב מ טוש"ע שם וסי' קע סעיף כא:

◆

תורה אור השלם

1. גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: תהלים לד ד
2. כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: דברים לב ג
3. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: שמות יט יט

◆

רבינו חננאל

ואסיקנה [הלכה בב]רכות פוק חזי מאי עמא דב[ר].

הדרן עלך כיצד מברכין
סליק פ"ו לפ"ש
פרק שביעי

[אכל דמאי וכו'. ראה להלן מז, א ב. אכל טבל וכו'. טבל הוא שלא הורמה ממנו התרומה והמעשר]. וכתיב... כי שם [ה' אקרא הבו] הרי שלשה. [ומנין שאין המתרגם רשאין] להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר] משה ידבר והאלה[ים יעננו בקול בקולו] של משה. ותנ[יא כותיה דאין רשאין] המתרגם להגביה ק[ולו יותר מן הקורא] [אלא ימ]עך הקורא קולו [ויקרא] ..... העונה אמן [לא יגביה קולו יותר] מן [המ]ברך שנא' ונרוממה [שמו יחדיו]. איתמר שנים שאכלו רב [ור' יוחנן] חד אמ' אם רצו לזמן מזמנין, וחו[ד אמר] אפילו [אם ר]צו אין מזמנין ושו[קלינן] וטרו[ינן] ... ואסיקנא תמתיים דר' יוחנן הוא דאמר אין מזמנין. וקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה ר' יוחנן.

מסורת הש"ס

א) עירובין יד:, ב) [עירובין שם פסחים נד. מנחות לה:], ג) [לקמן נ.], ד) פסחים מט: יומא עט: [ועי' תוס' לקמן מט: ד"ה עד כמה], ה) [צ"ל רבא כ"ה בשאלתות פרשת יתרו], ו) [לקמן נ.], ז) [לקמן מז. מח:], ח) [קידושין לא.], ט) [ועיין רש"י עירובין יד: ד"ה ר"ע], י) [צ"ל משנה רש"א], כ) מן וה"ה עד אלא מנאץ רש"ל מ"ז ת"כ אין כאן מקומו, ל) [ועמ"ש תוס' בבריתות בביאור הדברים בחולין קו. ד"ה וש"מ].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שנטלה תרומתו קס"ד. נ"ב נ"ל דמשום דקשה קאמר רש"י קס"ד וא"ל דף מ"ז ע"ב ול"ע שהוא ע"ש חה קאי אסיפא אבל בלא נטלה תרומתו וקי"ל שוב ראוי בשבת דף קמ פרש"י שם וכ"ש תרומה גדולה שעל ישראל להפריש והפרישו קודם וכו' ע"ש חה חסר כאן:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל טבל כו' ואפאה ואכלה ומברך. עם ליתא קן. אלא ואפאה והפריש חלה ובירך וצ"ע: תוס' ד"ה שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק כו' סמיך אסיפא. כעין זה בתוס' גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה ו דברי ר"מ וש"נ:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ראיתי כתוב בסדר ר' עמרם וכו' הכי שצר ר' פלטוי בר אביי וכו'. ב. בתוס' רי"ש כתוב, דה"פ ג' אין שנים לא ועי"כ דשנים רשאים ליחלק אם רצו לזמן אין מזמנים דאי רצו לזמן מזמנים היה לו לשנות ג' שאכלו אין היחיד וכו' אלמא אם רצו לזמן השנים אין מזמנים.

◆

מוסף רש"י

מאי עמא דבר. מה שנהגו העם (עירובין יד:). חזי היאך הברכה לאחריהם: בא"י אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונם, על כל מה שברא להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים. פירוש על המקרא הזה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח ג) כלומר הקב"ה ברא נפשות רבות ואנשים הרבה על כל המאכלים שברא להחיות בהן נפש כל חי, שאינן חיין אם לא על המאכלים, כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם (סידור רש"י סי' קפט. הפרדס עמ' קעט. מחז"ו סי' עא).

הדרן עלך כיצד מברכין

עד כמה מזמנין. מברכין על המזון אחריו (יומא עט:): **שלשה שאכלו כאחת** כתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק (פסחים קא:). **ואין רשאין ליחלק.** דאפקיעו להו בזימון (לקמן נ.).